

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee
Genezing op de Sabbat – Lukas 14,1-6 en Marcus 2,23-36
Toespraak Franck Ploum

1.

De sabbat is een terugkomende discussie tussen Jezus en diverse andere groepen binnen het jodendom, zoals de farizeeën en schriftgeleerden. Strijdpunt is voortdurend de interpretatie van het sabbatsgebod. Waarvoor dient deze dag nu eigenlijk en wat is het fundament van deze afspraak?

In de bijbel, te beginnen bij het scheppingsverhaal, is het doel: te komen tot een nieuwe wereld, door Jezus 'koninkrijk Gods' genoemd. Een wereld waarin alle segmenten van het menselijk leven: economie, politiek, maatschappij ten dienste komen te staan van goed leven voor allen. De bijbelse verhalen bieden ons aanknopingspunten om te komen tot een nieuwe verhouding tussen mens en haar leefomgeving, een nieuwe harmonieuze omgang van al het bestaande binnen dat wat schepping genoemd wordt in de bijbel en de religieuze traditie.

Het scheppingsverhaal gaat niet over een oorspronkelijke en vlekkeloze staat van deze wereld. Integendeel, het verhaal is ontstaan in een concrete harde wereld van onderdrukking en Babylonische ballingschap. Het verhaal wil vanuit die concrete situatie een visionair antwoord geven, een ongekend toekomstperspectief openen met een scheppingsontwerp van hemel en aarde. En, zegt het verhaal dan: kijk zo is deze wereld eigenlijk bedoeld. Chaos is het geworden door mensenhand, maar bedoeld is de wereld 'in beginsel – in den beginne' als heel en in relatie, in verbondenheid.

De bijbel opent met het scheppingsverhaal dus met een perspectief op ruimte van leven, leven in verbinding met al het geschapene. De mens die daarin meegaat, die is drager van Gods Beeld. Het scheppingsverhaal eindigt met de zevende dag: de dag dat gerust wordt, in de Hebreeuwse bijbel 'sabbat' genoemd. Het Hebreeuwse 'sabbat' is een werkwoord. Het heeft in de loop der tijd veel betekenissen gekregen maar oorspronkelijk betekent het: 'ophouden', 'staken'.

Nu is de herkomst van de Sabbat in eerste instantie niet het scheppingsverhaal. De herkomst is verbonden met de bevrijding uit Egypte. In het vijfde hoofdstuk van het boek Exodus staat dat Mozes en Aäron naar de farao gaan om te vragen of het slavenvolk een feest mag vieren in de woestijn, drie dagreizen ver, om te offeren voor JHWH. Van een God die drie dagen vrij vraagt voor slaven heeft de Farao nog nooit gehoord. Hoe zou dat nu toch mogelijk zijn. Sterker nog: de mensen die zoiets verzinnen, zo staat er dan te lezen (Ex 5,8), die zijn lui en die gaan te veel nadenken. Dus het antwoord van Farao luidt: Gij wilt hen met hun dwangarbeid doen **ophouden** (Ex. 5,5). Hier staat dan in het Hebreeuws het woord sabbat.

Het ophouden met slavenarbeid wordt door de farao gezien als sabbat. En hij verbiedt het omdat hij weet dat slaven die ophouden een einde betekent aan het economisch verdienmodel, dat gebaseerd is op 24 uur arbeiden zonder een dag vrij te zijn. Maar sabbat brengt bewustwording op gang, het bevrijdt en maakt je lossen

van het Egyptische denken, het brengt je terug bij jezelf. Sabbat, een dag waarop al wat leeft en bestaat op adem mag komen, of levensadem mag ontvangen!

2.

Dit hele idee van 'ophouden' met werken, dit hele idee van het vieren van bevrijding was uniek in de oudheid, ongekend. En leidde keer op keer tot onbegrip bij andere volken.

Maar de sabbat is er niet alleen voor de bevrijdde mens. De sabbat is er ook voor de dieren. Al de levende wezens worden betrokken in het ophouden met werken. Vrij zijn ze, ook de dieren. Ook dieren kunnen immers geknecht worden en uitgebuit. Voor hen geldt hetzelfde principe van de sabbat: het is een dag van ophouden voor allen die zwoegen en arbeiden.

Dus vanuit de bevrijding uit de slavernij in het boek Exodus krijgt de sabbat haar plaats als zevende dag in het scheppingsverhaal, dat bevrijding schets aan de ballingschap in Babylonië voorbij. De bevrijding uit het bestaande uit de heersende orde is reden tot vieren, reden tot sabbat.

Hoe zit het met ons ophouden? Kijkend naar de wereld waarin wij leven kun je dan eigenlijk alleen maar verzuchten, gedomineerd als ze wordt door kapitaalmacht, winstmaximalisatie, concurrentie en een 24uurs economie. Ook op de zondag moet er geconsumeerd worden, gewerkt worden. De hedendaagse farao's op hun neoliberale tronen horen we roepen: "Gij wilt hen met hun dwangarbeid doen ophouden": Niets dan luiheid! Slecht voor onze aandeelhouders!

Nu weten de schrijvers van Exodus en Genesis best dat de machthebbers in deze wereld, toen en nu, daar niet aan willen. Maar het heeft hen kennelijk niet weerhouden van het schrijven van een soort tegen-geschiedenis. En ook niet weerhouden om centraal in die tegen-geschiedenis, in die bevrijdingsgeschiedenis, de sabbat haar plaats te geven. Sterker nog, de Sabbat is voor de schrijvers een kwestie van leven of dood:

3.

Naast de wekelijkse sabbat is er ook nog het sabbatsjaar. Elke zevende dag sabbat, elk zevende jaar sabbatsjaar. In het sabbatsjaar is het land aan de beurt. Hier wordt nogmaals sterk duidelijk dat het onderhouden van het sabbatsgebod economische en ecologische consequenties heeft. De ketting van ononderbroken werken wordt in het sabbatsjaar ook onderbroken voor het land. Behalve slaven en vreemdelingen en huisdieren mag nu ook de aarde zelf delen in de rust. De akker als productiegrond mag tot rust komen.

Opvallend is dat met dit sabbatsjaar de akker in een rij komt te staan met allerlei zwakke en kwetsbare groepen die nu aan de beurt zijn om te worden bevrijd: de schuldenaar, de arme, degene die zich heeft moeten verkopen als slaaf, en de aarde. Dat is bevrijding ten top, ook het land, de aarde deelt mee in het feest van de sabbat. Het land krijgt haar eigen zelfstandige rol. Ze wordt aan de handen van grijpgrage investeerders en producenten onttrokken. Hier wordt de aarde bevrijd van roofofbouw en plundering.

Is dat niet wat er tot vandaag aan de hand is? De uitputting van de grond en de grondstoffen, monocultuur, genetisch gemanipuleerde organismen, de houtkap in oerbossen en oerwouden. Achter dit alles zit de obsessie van maximale winstproductie. Waarom zou je een stuk grond een jaar werkeloos laten liggen, laten sabbatten! Volgens de geldeconomie ondenkbaar. Maar vanuit het perspectief van bevrijding, van de sabbat een feest! En geheel passend in het denken over de klimaatcrisis en een nieuw economisch denken: als een weg uit de plundering en roofbouw van de aarde. Vanuit het efficiency-denken van onze huidige markeconomie zou het wat zijn als we dit gingen invoeren. De 24-uurs farao's zullen koken op hun tronen.

4.

Laat mens en dier en aarde op tijd met rust, dat is vervulling van de schepping. Vrijlating, bevrijding zowel voor de mens als voor de aarde, voor het land. Maar hoe strikt moet je hierin zijn? Is alles verboden op de Sabbat? Die vraag is vaak een discussiepunt tussen Jezus en anderen. Ook in de verhalen die we vandaag hoorden.

De sabbat als dag van bevrijding. Het slavenjuk weggenomen. Kromgebogen mensen die weer rechtop gaan. In het verhaal dat we hoorden aan het begin van de dienst is sprake van een mens met hongeroedeem. De gangbare vertalingen lezen 'waterzucht'. Het gaat hier over honger in wat een maaltijdverhaal is met als centrale vraag: 'Is het geoorloofd op de sabbat te genezen of niet?' Die vraag is van groter gewicht dan de genezing van die mens. Want waar zou het accent moeten liggen? Op de vraag of iemand genezen op de dag van de sabbat wel mag, want is dat niet 'werken'? En dat mag niet, 'werken' op de sabbat. Of moet het accent hierop worden gelegd dat de sabbat dag is van bevrijding, van heel-wording, dus ook van genezing? Dit was onderwerp van veelal grondige discussie tussen de leraren die het over dit onderwerp onderling stevig van mening konden verschillen.

In de latere rabbijnse traditie werd dit beginsel opgesteld: 'redden van een ziel', dus 'van een leven'. Iemand's leven redden heeft voorrang op het strikt onderhouden van de sabbat - al helemaal als een mens, maar ook een dier, in levensgevaar is.

Jezus geneest en laat mensen in vrijheid gaan. Hier wordt de genezing in samengevat: gaan in vrijheid, tegenover knechting, slavernij en armoede waardoor hongersnood ontstaat. Was dat niet het doel van de Sabbat? Ophouden, staken, vrij worden en op adem komen?

En is dat niet ook de vraag voor ons, als het gaat om ons eigen Sabbatten, onze zondagsrust? Dat het er niet om gaat dat je niet mag doen, maar dat je uitgenodigd wordt om dingen te doen die je levensruimte geven, energie geven, die je doen opladen.

Ik wens ons vele goede en genezende sabbatten toe!